

Władysław Lubaś, POLSKIE GADANIE. PODSTAWOWE CECHY I FUNKCJE POTOCZNEJ ODMIANY POLSZCZYZNY. Uniwersytet Opolski, Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Opolu, Studia i Monografie Nr 326, Opole, 2003, 576 str.

Обимна студија познатог пољског лингвисте Владислава Лубаша односи се на један слој пољске језичке комуникације, који у пољској језичкој стратификацији заузима специфичан положај као вид (раз)говорног језика. Пољска језичка стратификација разликује се од стратификације других словенских језика. Наиме, овој варијанти пољског језика која се зове *potoczna odmiana polszczyzny* приближно би одговарала два слоја руског језика, позната под називима *русская разговорная речь* и *просторечие*, за које се сматра да припадају тзв. нижим слојевима руског језика. Што се тиче чешке еквивалентности, у овом контексту то би била два типа чешког језика, и то *hovorový spisovný jazyk* (говорни књижевни језик) и *běžně mluvený jazyk* (свакодневни говор, разговорни језик). То би, дакле, била приближна упоредна одређења. *Polskie gadanie* као тип пољског говорног језика (*potocznej odmiany polszczyzny*) представља у терминолошком погледу проблем за превођење на српски језик. У најновијем, великом академијином *Пољско-српском речнику* (Београд, 1999) реч *gadanie* преведена је са *јричање, брбљање*, док је у великом пољско-руском речнику (*Wielki słownik polsko-rosyjski. Большой польско-русский словарь. Warszawa–Moskwa, 1967*), преведена са *болтовня; разговор*, што би одговарало српским преводима. Очигледно је да у преводу овај пољски наслов има нужно нетерминологизирани еквивалент у разним варијантама. Да би објаснио термин *gadanie* аутор каже: „У мозаику општих значења, на различите начине конкретизованих, *gadanie* је увек говор, свакодневни разговор, било какав у погледу реализације и било о чему у погледу садржине. *Gadanie* никад није озбиљна (подвукао Б. Т.) конверзација, озбиљна дискусија“ (20).

Још нешто о превођењу овог појма на српски. Поред наведених српских преводних еквивалената *џричање*, *брбљање* овај пољски термин могуће је потпуније објаснити синтагмама *сјонџан*, *необавезан*, *ојушџен* (*раз*)говор или лексемама *ћаскање*, *ћерџање*, *чаврљање* и далматинским *ћакулање*. Па ипак, остаје отворено питање како превести на српски терминологијски наслов *Polskie gadanie*. Било како да се покуша превести, не може се добити терминолошки еквивалент, јер наша лингвистичка терминологија не располаже одговарајућим еквивалентом. Евентуални еквивалент имао би описни карактер. Питање је колико би био уместан наслов *Пољско џричање* или пак *Пољско брбљање*, на шта би упућивао велики *Пољско-српски речник*. А шта рећи о могућности *Пољски сјонџани говор*? У сваком случају знамо о којој врсти језичке комуникације се ради, захваљујући ауторовом објашњењу.

Пошто се реч *gadanie* среће и у различитим фразеологизмима, она добија и различите значењске нијансе. Она, исто тако, представља и творбену базу за бројне деривате, што доводи до тога да се у том новом значењу или нијанси значења увек чува извесна експресивно негативна обележеност. Тако се ствара опозиција према неутралном (*раз*)говору и према култивисаној дискусији и конверзацији.

Кад смо код ових не баш једноставних терминолошких питања, ваља скренути пажњу и на поднаслов *potoczna odmiana polszczyzny*, што би значило (*раз*)говорна варијанџа пољског језика, а ту је у опцијају и синтагма *potoczne gadanie* (свакодневни спонтани говор). *Gadanie* као вид језичке *potoczności* (свакодневице), подразумевајући комплементарност тих појмова, не представља нимало лак научни проблем, јер треба утврдити којим се језичким средствима служе говорници у овом виду језичке комуникације, како говорне тако и писане. Стога је аутор ставио себи у задатак да сва та језичка средства региструје, систематизује према граматичким и лексиколошким критеријумима и да, колико је то могуће, одреди њихове формално-функционалне оквири на широком комуникацијском простору пољске језичке заједнице.

Аутор констатује да о овом проблему расправе трају преко четрдесет година и да о овој језичкој варијанти или стилу постоји богата теоријска и аналитичка литература. Па ипак, још увек се недовољно зна о суштини, о обиму и функцији овог феномена, пре свега због доминације теоријских расправа над анализама знатнијег корпуса текстова. Још увек нису усаглашени ставови о неким основним теоријским проблемима, као што су суштина овог језичког феномена (конститутивне граматичке, лексичке и комуникацијске особености), ка-

рактер овог језичког слоја (да ли се ради о стилу или варијанти), степен нормираности и нарушавања норме, место ове појаве у савременим стилевима, као и њена динамика. На основу анализе конкретне језичке грађе аутор жели да одговори на нека од ових питања.

Проучавањем пољског (раз)говорног језика проф. Лубаш је почео да се бави још седамдесетих година XX века, када је организовао овај тип истраживања у градским срединама Шљонска и Заглембја у оквиру одговарајућег пројекта Института за пољски језик Шљонског универзитета, да би затим тај рад пренео и наставио у Институту за пољски језик Пољске академије наука у Кракову, где је заснован пројекат *Речник пољских колоквијализама*. Од грађе за тај пројекат већ су објављена два тома *Речника пољских (раз)говорних лексема (Słownik polskich leksemów potocznych, Kraków, t. I 2001, t. II 2003)* под редакцијом проф. Лубаша. За ову своју обимну и темељну студију он је користио грађу објављену у наведена два тома *Речника*, али и необјављену, од које ће настати остали томови. У скупљању обимне грађе за овај корпус драгоцену помоћ су му пружиле његове сараднице мр Елжбјета Курило, мр Кристина Урбан и др Ренарда Лебда. Поред редакторског рада на *Речнику* и сам проф. Лубаш се бавио пословима на скупљању грађе, за коју, доиста, треба имати истанчано језичко чуло. Мотивисаност за анализу конкретне језичке грађе потиче од става проф. Лубаша да језичке стратификације мање-више представљају конструкт, који се често не подудара са реалном језичком ситуацијом.

Почетна испитивања овог језичког феномена заснивана су на социолингвистичким методама структурно-функционалне оријентације, али се временом дошло до сазнања да би на ову врсту истраживања могли да се примене когнитивни, антрополошки, па и културолошки приступи. У сваком случају аутор сматра да анализа говорних реализација треба да представља основу за извођење теоријских ставова.

Теоријско-методолошким и термиолошким питањима везаним за ову област, тј. за пољски говорни језик (стил, варијанту-варијетет), проф. Лубаш посвећује око 250 страна, темељно претресајући обимну пољску, али и страну литературу о овом сложеном питању, настојећи да што објективније оцени допринос бројних аутора у проучавању феномена *językowej potoczności, potocznego gadania*. Задивљујућа је ауторова обавештеност о свему што се тиче ове теме, те акрибичност и минуциозност са којом он обрађује и редигује ову деликатну грађу.

Друга половина књиге посвећена је управо анализи грађе из овог корпуса и носи назив *Системске црте говорне варијанше (Cechy systemowe odmiany potocznej)*. Ту аутор на обимној грађи анализира

механизме настајања говорних лексема, да би у великом поглављу од 150 страна анализирао морфолошку деривацију, дајући преглед форманата према врстама речи. Затим следи поглавље о семантичкој деривацији у сферама човек, природа, техника, култура, привреда, војска, географски називи. Одељак о синтаксичкој деривацији је кратак, пошто овај вид деривације није још довољно испитан. Али је зато фразеолошкој деривацији посвећено преко тридесет страна. У структурно-семантичком погледу аутор издваја фразеологизме који имају трајан, непроменљиви карактер и оне са отвореним структурама, чији се саставни делови могу мењати и модификовати, при чему су за ово истраживање занимљивије ове друге. Претпоследњи одељак чине позајмљенице из разних језика, које и у стандардном пољском језику представљају проблем због неуједначености фонолошких и морфолошких адаптација, па је у толико пре он изражен у (раз)говорном језичком слоју. Последње поглавље посвећено је специфичностима (раз)говорне лексике (*śłownictwo potoczne*) у односу према стандардној лексици. Својства спонтане (раз)говорне лексике дефинишу се у осам тачака и утврђује се њен однос према стандардној лексици. Књига се завршава обимним списковима извора и литературе, као и регистром имена.

Ову значајну студију проф. Лубаша свакако треба убројати у капитална, фундаментална дела, посвећена испитивању живог, спонтаног, необавезног (раз)говора као најраспрострањенијег вида манифестовања језичке реалности. Иако је, као што смо видели, о овој проблематици у пољској лингвистици доста писано, његова студија доноси и неке теоријско-методолошке иновације, баш зато што је заснована на анализи реалне језичке грађе. Велики број постојећих теза аутор реинтерпретира или наново формулише, уносећи нову светлост у неке битне постулате везане за анализу овакве језичке грађе. Овај вид пољске језичке реалности аутор сврстава у стратиграфијску категорију варијаната-варијетета (*odmiana*) које се односе на комуникацију великих друштвених група и које карактерише изразита комуникацијска посебност, уз присуство низа системских посебности (граматичких и лексичких), које нису карактеристичне за друге стратиграфичке варијанте, што је показано у анализи грађе. Специфична својства овог језичког слоја аутор класификује у три групе — у екстралингвална, интралингвална и паралингвална, са низом подгрупа, и у приложеној табели утврђује њихов однос према пољском стандардном језику.

Проф. Лубашу као изразитом полонисти нису туђе ни српистичке теме. (Он је недавно изабран за почасног доктора Београдског

универзитета.) Позната је његова књига *Студије из српске и јужно-словенске ономастике и социолингвистике* (2002), коју смо приказали у седмој књизи часописа *Славистика* (2003). Угледни пољски лингвиста обогатио је овде приказаном студијом славистичку науку и попунио наша сазнања о једном важном виду пољске језичке реалности.

Београд

Богдан Терзић